

ENRIC VALOR, ESCRIPTOR I LEXICÒGRAF

Text: JOSEP FRANCO / Fotos: RAFA GIL

Enric Valor, cent anys de cultura

El poble valencià retrà el propinent 25 d'abril, a la plaça de bous de València, un homenatge a Enric Valor (Castalla, 1911). Apassionat de la cultura i curiós empedreït, Valor parla en aquesta entrevista de la seua prolífica vida i obra.

Enric Valor i Vives, que va nèixer a Castalla l'any 1911 no té, encara, cent anys; però li agrada de dir que quasi els té, sobretot des del 27 de febrer d'enguany, dia en què va tenir un accident, dels que en les estadístiques en diuen domèstics, que el va paraitzar durant unes hores i del qual ara es recupera a poc a poc, amb la col·laboració dels fills i dels néts dels quals, com és natural, està molt orgullós. A pesar que s'ha d'ajudar d'un artefacte per a caminar, Enric Valor té bon aspecte, riu sovint mentre enraonem i recorda molt bé detalls, noms i anècdotes... Però no sap amb seguretat si podrà assistir personalment a l'homenatge que el poble valencià li dedicarà el propinent 25 d'abril. Depèn del temps, diu; però sap que, si pot anar-hi, dirà alguna cosa als joves, els encoratjarà a continuar i repetirà que, si volem, podem.

—És que, fins el dia de l'accident, jo feia una vida d'allò més normal, tot i la meua edat: eixia, treballava, anava ací i allà, tornava a casa a l'hora que fóra, pujava les escales sol... I em vaig quedar absolutament immòbil, no podia moure res del coll en avall i no sabia si ho podria tornar a fer. Però ara, afortunadament, ja puc caminar, ni que siga amb aquest aparell, i la màquina de pensar torna a funcionar amb normalitat...

No sembla estrany que la màquina de pensar del senyor Valor funcione bé als seus vuitanta-sis anys, perquè l'ha utilitzada des de ben jove i és ben

sabut que la funció crea l'òrgan o, com a mínim, el manté viu i despert.

—Sí, jo tinc, de tota la vida, d'ençà que vaig nèixer, la curiositat de saber coses, la dèria de conèixer; el meu pare era un krausista, un apassionat de la cultura... Als set anys, quan mon germà i jo començarem a anar a l'escola, el pare ens va posar una lliçó curiosa. Mon pare havia estudiat a Barcelona, on va ser condeixeble de Cambó; ell estudiava filosofia i Cambó, dret, però es veu que, de ben jove, el futur dirigent de la Lliga ja arenjava els seus companys, i mon pare va ser un dels qui l'escoltà, de manera que, així que començarem a anar a l'escola, volgué que, al mateix temps que apreníem a llegir i a escriure en castellà, aprenguérem també el català, perquè deia que si no ho fèiem així ens faríem un embolic... Ens va traure una col·lecció, relligada per ell mateix, de *L'esquella de la Torratxa*, i ens va fer llegir. Així vam aprendre a llegir en català i també a escriure una miqueta... Abans de Fabra, perquè Fabra, una gramàtica de Fabra, vull dir, va arribar ací l'any 1918, si no recorde malament, i mon germà i jo ja feia un any

que llegíem en català i que l'escrivíem, aproximadament...

L'esquella era una revista republicana, llegida per les classes mitjanes de Barcelona sobretot, en la qual van col·laborar alguns dels escriptors i dels il·lustradors més importants de la ciutat durant aquell temps. El senyor Valor se n'havia après

"Jo he tingut molta sort: els meus professors, que també han estat amics, eren grans persones i en sabien moltíssim. Llàstima que tots han mort ja."

fragments de memòria, sobretot poemes, però ara ja no pot consultar aquells exemplars que tan acuradament havia conservat el seu pare.

—Es que, durant la guerra, vaig perdre tota la meua biblioteca, perquè vaig estar tres anys amb el fusell al muscle i, en tornar, a casa només hi havia les quatre parets; no hi quedaven mobles, ni quadres, ni roba, ni, naturalment, llibres; recorde que hi havia una cadira i un espill trencat. No hi havia res més.

Els records familiars eren una de les poques coses que podien alegrar el retorn dels derrotats, però algunes famílies van perdre, fins i tot, la memòria. Després, al llarg dels anys, Enric Valor va anar recuperant algunes imatges, algunes ombres, que li donaren amics i familiars. La major part del material gràfic del llibre de converses que va redactar i publicar l'editora Rosa Serrano té aquesta procedència.

—La guerra, la vaig acabar a Alcoi. Em van dir que tornara a casa i, d'Alcoi, vaig anar a Ibi amb autobús i, la resta del camí, la vaig fer a peu, amb el fusell al muscle i amb un gran disgust, encara que ja sabíem que allò no podia acabar com volíem. Si nosaltres preniem una ermita, per exemple, que ens costava unes quantes baixes, ells entraven en qualsevol capital de província... I d'aquella forma no podíem guanyar la guerra.

Probablement, el descoratjament fa que, en l'obra, ingent, d'Enric Valor, les referències directes al conflicte no siguin freqüents; només en *Enllà de l'horitzó*, la seua tercera novel·la, en parla.

—De fet, la component autobiogràfica no és una de les característiques més importants de les meues novel·les... D'entre nosaltres, qui més ho va viure i qui millor ho ha contat és Gonçal Castelló, que va estar en primera línia. Jo, totes aquestes coses, les he contades, molt fidedignament, en les converses amb Rosa Serrano, fins i tot la meua militància, romàntica, en el partit comunista... Jo m'hi vaig afiliar l'any 29, perquè em pensava que els comunistes ens ajudarien a deslliurar-nos de l'imperialisme castellà, i estava equivocant; però em va anar bé per molts altres motius...

La postguerra, la immediata almenys, va ser tan dura com la de tots els derrotats. Enric Valor, que s'havia casat l'any 34, jove, segons que opina ell mateix, encara va tardar una temporada a vindre a València, però així que va arribar-hi, començaren els problemes, resoltos favorablement, per fortuna.

—L'any 40 vingué a casa la policia, disposada a tancar un tal Enric Valor i Benavent, no a mi. Era

un cosí meu, advocat, republicà, això sí, però de dreta. La policia assegurava que havien descobert que Enric Valor tenia una emissora de ràdio i que estava en contacte amb el maquis... Jo els vaig dir que no tenia cap emissora i com la casa era menudeta, els vaig dir, encara que no calia, que podien escorcollar-la. Però, abans, els vaig convidar a seure, els vaig pregar que esperaren i vaig buscar el carnet i la pistola que el partit m'havia donat l'any 29. Vaig dir a la meua dona que s'ho amagara al si i, finalment, els policies se'n van anar, convençuts que el de l'emissora no era jo. I, en eixir, em preguntaren si coneixia algun altre Enric Valor... Jo vaig dubtar i, finalment, els vaig parlar del meu cosí, que sí que tenia una emissora: l'havia feta ell mateix, perquè era un entusiasta de la ràdio, però l'emissora es deia Ràdio València, de manera que no va passar res... El meu cosí era un home em-

prendor i, amb mon germà, en un piset, havien muntat l'emissora que, després, tots vam conèixer i tots hem escoltat alguna vegada...

Històries, la primera matèria de la literatura d'Enric Valor, que va trobar a Cassana el seu univers particular, el punt de partida d'Alaix, de l'emigrant, de tants i tants personatges que la seua prosa fluida, transparent com el cel de la Foia i amb cos, com el vi que elaborava i venia el seu pare, ha fet viure en la imaginació dels lectors. Unes històries que, en alguns casos, van ser escrites fa anys i que després, a poc a poc, ha anat reelaborant, com nosaltres hem hagut de reelaborar la nostra vida a mesura que anaven canviant les coses.

—Jo crec que hem canviat molt, i per millorar, naturalment. Durant la transició, i després, quan

ací ja manaven els socialistes, jo anava sovint a Barcelona, sobretot a les reunions de l'Associació d'Escriptors, i els amics em preguntaven com anaven les coses, com veia jo l'actuació dels socialistes valencians... I la meua opinió sobre aquella etapa no ha variat gens: no feren tot allò que volíem els nacionalistes, però són bones persones, en general, i ens han deixat treballar amb tota llibertat... Si, durant aquells anys, nosaltres no férem més, va ser perquè no podíem. Però, crec que hem fet molt per la nostra cultura, els nacionalistes vull dir, i una part important dels socialistes, també.

Era, per fi, una nova època; un temps d'esperança, de ganes de fer coses, de projectes i, desgraciadament, també de decepcions... Però qui s'havia sentit ofegat per la dictadura, qui havia sofert la censura, qui se sentia capacitat per a fer alguna cosa més que ofrenar glòries i passejar de cara al sol,

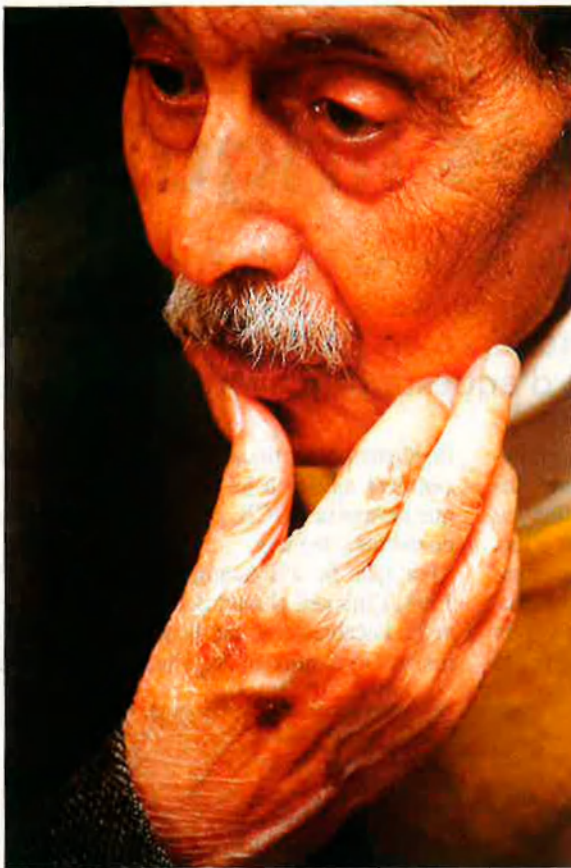
"A casa, la cultura era una part importantíssima de la vida, perquè mon pare era un enamorat de la cultura, entesa en el sentit ample de la paraula: la música, la literatura, la natura, també."

tenia motius per a entusiasmar-se, per a revisar, per a intentar començar una vegada més...

—Crec que quan els socialistes accediren al poder, jo era a Agullent, a casa de la meua filla. El gendre, que és metge i melòman, tenia una bona discoteca i jo escoltava la cinquena de Beethoven contínuament, mentre escrivia *Sense la terra promesa*. Perquè jo també vaig estudiar música; ma mare tocava el piano i em va ensenyar a llegir les claus de sol i de fa i mon pare em va comprar una guitarra i em va fer assistir a algunes classes. De fet, jo he estat amic de Narciso Yepes, que va faltar temps arrere. Com que el meu cosí era el director de Ràdio València procuràrem d'ajudar-lo i, de tant en tant, tocava a la ràdio... I és que, a casa, la cultura era una part importantíssima de la vida, perquè mon pare era un enamorat de la cultura, entesa en el sentit més ample de la paraula: la música, la literatura, la natura, també; perquè, a casa, sempre ens ha agradat la cacera... Jo mateix anava de cacera fins fa quatre dies, potser convençut que encara era jove, encara que és evident que ja no ho sóc...

La joventut, no descobriré cap secret, és efímera; però hi ha una altra joventut que es porta en algun plec recòndit de l'ànima, una joventut que s'alimenta de ganes de saber, de compromís, de llibertat, de treball per fer, de ganes de viure. Unes característiques que Enric Valor conserva i que, probablement, tenia encara més accentuades quan era físicament jove, en entrar en contacte amb els primers escriptors, en obrir-se a un món nou i desconegut, en iniciar-se en la literatura.

—Jo havia sentit moltes rondalles: a casa, als llogats, als caçadors... I vaig començar a publicar-les quan assistia a la tertúlia de Miquel Adlert i Xavier Casp... Aleshores discutíem matisos; jo, per exem-

—Mon pare, que havia estudiat a Barcelona, on va ser condeixeble de Cambó, volgué que, així que començàrem a anar a l'escola, al mateix temps que apreníem a llegir i escriure en castellà, aprenuérem també el català, perquè deia que si no ho fèiem així ens fariem un embolic... Ens va traure una col·lecció, relligada per ell mateix, de 'L'esquella de la Torratxa', i ens la va fer llegir. Així vam aprendre a llegir en català i també a escriure una miqueta.

ple, defensava que els valencians parlem el català clàssic des que la cort es va instal·lar a València. La cort creava l'idioma, era on hi havia els escriptors, les persones que s'encarregaven de mantenir la puresa de les expressions, de les maneres de dir... I això només va passar a la València del segle XV. Després, això ja és sabut, aquestes persones han anat molt més enllà i s'han deixat estar de matisos; perquè la burgesia no volia saber res i el poble pla ignorava que parlàvem el català més clàssic... Però Pompeu Fabra, per exemple, sí que ho sabia. I les persones que em van ensenyar filologia, com Carles Salvador, Josep Giner Marco o Sanchis Guarner, també. En aquest aspecte, jo he tingut molta sort: els meus professors, que també han estat amics, eren grans persones i en sabien moltíssim... Llàstima que tots han mort ja... Però crec que no ens podem queixar, perquè hem viscut una vida molt intensa.

I, a més, han pogut contar-la en els seus llibres i compartir-la amb els amics, com podríem continuar compartint, ara mateix, tantes i tantes experiències que configuren la vida del nostre narrador. Hem parlat de records, de música, de literatura... Però no ens queda espai i hem d'acabar, tot i que encara podríem parlar, sobretot el senyor Valor, de moltíssimes coses més... Ell diu que el seu fill està preocupat perquè parla massa, però jo, que l'he escoltat amb atenció, perquè també m'agrada aprendre, sé que, per ara, no ens hem de preocupar. Si de cas, podríem encendre uns ciris als encarregats de la meteorologia: demanem-los que el dia 25 faça bon temps. Enric Valor vindrà a rebre l'homenatge que li dediquem i els valencians i valencianes tindrem l'ocasió de comprovar que, malgrat la seua mala salut de ferro, arribarà als cent anys.

